

Rodna Gruda

Včasih so glino oblikovali na lončarskem vretenu in žgali v peči

Sometimes Clay was Molded on Potter's Wheels and Roasted in a Furnace

Objavljeno dne/Published on: 02.04.2015

Avtor članka/Article Author: Besedilo in foto: Petra Trček

V Sloveniji skoraj ni sejma, velikega ali majhnega, da ne bi vsaj na eni stojnici ponujali lično izdelanih lončenih skled, posod, pekačev in skodel. Lončarstvo ima tradicijo na več koncih Slovenije, po njem pa je mogoče še najbolj prepoznavno Prekmurje. V vasi Filovci, kjer je bilo še pred okoli sto leti 90 lončarskih mojstrov, tradicijo svojega očeta nadaljuje Alojz Bojnec mlajši. V Lončarstvu Bojnec so posodobili tehnologijo in nekdanjo tradicionalno črno lončevino izdelujejo le ob posebnih priložnostih. A dediščine ne ohranjajo le z lončarjenjem, pač pa so uredili tudi muzej na prostem Lončarska vas.

In Slovenia, it is fairly hard to find a fair – big or small – where not a single stand would sell neatly made pottery. The tradition of pottery can be tracked to many parts of Slovenia, but it is probably the most present in the Prekmurje region. About a hundred years ago, there were around 90 pottery masters in the Prekmurje village of Filovci, where Alojz Bojnec jr. still continues his father's tradition. The technology in their pottery workshop has been updated and today they only make black pottery on special occasions. However, they don't only preserve their heritage with pottery itself – they have also put up an open-air museum called Lončarska vas (The Pottery Village).

Notranjost cimprače

Lončarstvo je ena najstarejših obrti. Razvijalo se je v lončarskih središčih, ki so bila blizu nahajališč gline, med katerimi je tudi Prekmurje. Bojnec je danes v Filovcih, kjer so bili od nekdaj doma spretni lončarji, edini lončar. S to dejavnostjo so se ukvarjali skoraj v vsaki hiši. »Še na začetku prejšnjega stoletja je bilo v vasi tudi po 80, 90 in več lončarskih mojstrov. Imeli so svoj ceh in cehovske rituale,« razlaga Bojnec. »Izdelaovali so različne posode, ki so jih ljudje uporabljali za kuho ali hrano, v njih so shranjevali tekočine, olja, živila in žitarice, z njimi so prenašali vino ali vodo.« Posode so uporabljali sami ali jih prodajali na okoliških sejmih.

Črna lončevina je bila cenjena

Bojnec se je lončarjenja naučil že kot otrok, ko je opazoval svojega očeta, Alojza Bojneca starejšega, ki je v petdesetih letih prejšnjega stoletja odprl samostojno lončarsko delavnico. Ilovico so izkopavali v bližnjih hribih, doma pa so jo shranjevali v tako imenovanem zemljenjaku. Sprva so jo gnetli in rezali ročno, pozneje pa s preprostejšim mlinom na električni pogon. »Posodo so mojstri oblikovali na lesenih lončarskih vretenih, ki so jih poganjali z nogo.«

Filovci so bili nekoč znani po zelo kakovostni črni lončevini. »Črna lončevina nastane zaradi posebnega, redukcijskega žganja gline v starih kopastih pečeh, ki so jih kurili s smolnatimi borovimi drvimi, še posebej koreninami. Ko so zapirali dovod kisika, se je v peči ustvarila redukcija. Na ta način so okrepili črepinjo, da je bila bolj trda in manj porozna, se pravi, da je vpila manj vode. Tako narejena lončevina je bila še posebej kakovostna in je vzdržala dlje,« pojasnjuje Bojnec. Zaradi tega posebnega načina žganja črne lončevine ni bilo treba glazirati in še enkrat žgati.

Zgodba o uspehu

V delavnici Bojneca starejšega je pomagala vsa družina, zato so svoje izdelke kmalu začeli prodajati po vsej Sloveniji, še posebej ko je takratno trgovsko podjetje Dom pokazalo velik posluš za prodajo take keramike. V osemdesetih letih so v delavnici začeli uporabljati električno peč. »Lončarsko vreteno je deloma zamenjala doma narejena rotirajoča stiskalnica, ki je omogočila serijsko izdelavo lončevine, zaradi česar smo povečali prodajo.« Njihovi izdelki so našli pot v slovenske domove pa tudi v marsikatero gostišče: lestenci, svečniki, jušniki, pekači, krožniki.

Bojniec mlajši je očetovo delavnico ne le razširil in posodobil, pač pa je iz nje naredil popolnoma novo zgodbo, ki sloni na starem izročilu. Zaradi vse večjega povpraševanja po njihovih izdelkih je začel izdelovati še keramiko, ki jo je kmalu začel prodajati na tujih trgih. Danes ima proizvodnjo v nekdanjem liboškem podjetju Kili, ki je bilo pred stečajem, Bojniec pa ga je revitaliziral. »Brez inovativnih rešitev in z izgubljanjem prostora na svetovnem trgu je podjetju grozil propad in s tem tudi konec zgodbe o uspehu, ki jo je na tem mestu začela družina Schütz.« Podjetje Keramika Bojniec večino svojih izdelkov izvozi na tuje trge, nekateri pa so dostopni tudi na slovenskih policah.

Lončarska vas Filovci

Na črno lončevino in tradicijo svojih prednikov pa Bojniec ni pozabil. Pred desetimi leti je ustanovil zavod Lončarska vas Filovci, prek katerega želi ohraniti spomin na vaško tradicijo lončarjenja, z muzejem na prostem pa tudi značilno prekmursko arhitekturo. Ustanovitelju zavoda Alojzu Bojnecu je Slovensko etnološko društvo podelilo Murkovo listino za izjemno zavzetost in delo pri ohranjanju in predstavitvi filovskega lončarstva v povezavi s predstavitvijo tipike panonske domačije.

V Filovce so prenesli in rekonstruirali avtohtoni panonski cimprači, ki imata status kulturnega spomenika prve kategorije. »Cimprača je brunarica, ki so jo z zunanje in notranje strani ometali z blatom, pokrili pa s slamo. Pod je bil največkrat iz nabite gline,« je tipično prekmursko hišo predstavil Bojniec. Lončarsko vas so uredili ob strokovni pomoči etnologov, konservatorjev in arhitektov. »Čeprav prenos in obnova pri nas nista prav priljubljen in poznan način za ohranjanje kulturnih spomenikov državnega pomena, pa smo na novi lokaciji združili več kulturnih spomenikov in tako kar najbolj pristno poustvarili ambient tipične panonske krajine.«

Ni tako enostavno, kot je videti

V muzeju ima posebno mesto lončarstvo, najbolj značilna obrt Prekmurja. V eni izmed cimprač so razstavljeni izdelki filovskih lončarjev, za bolj pristno doživetje pa lahko obiskovalci gledajo mojstra pri delu na lončarskem vretenu in nato še sami poskusijo iz gline oblikovati posodo. Ko mojstrove roke spretno drsijo ob glini in jo oblikujejo, medtem ko z nogami enakomerno poganja vreteno, je delo videti preprosto. Ko pa se usedemo na njegovo mesto, ugotovimo, da je glina veliko bolj izmuzljiva, kot bi si predstavljali in da človek potrebuje veliko potrpljenja in vaje, preden oblikuje uporaben izdelek.

V drugi cimprači so uredili prekmurski dom, kakršen je bil nekoč, s tipično črno kuhinjo, iz katere rado zadiši po dobrotah. Muzej se ponaša tudi z eno zadnjih delujočih kopastih peči za redukcijsko žganje lončevine. Blizu so postavili še del spomeniško zaščitene in rekonstruirane žganjarne. »Obiskovalcem radi pokažemo kulturno dediščino Prekmurja pa tudi, kako so ljudje nekoč živeli.«

